

การพัฒนาตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม

Development of Key Success Factors for Participative Co-op Education Model

วันชาติ นภาศิริ^{1/} และธวัชชัย แสนชมภู^{1/}

Wunchart Napasri^{1/} and Tawatchai Sandchompoo^{1/}

Abstract: The purposes of this research are: 1) to study the potential of creating a participative co-op education for university students and their potential corporate employers 2) to study factors and conditions that contribute to successful participative co-op education and to propose a model for successful participative co-op education. This research was based on both quantitative and qualitative research methodology that utilized different data collection methods that led to a model with 12 success factors as follows: 1) support from high-ranking administrators, 2) knowledge and understating of the mission of participative co-op education, 3) organization management, 4) knowledge management, 5) strategy plan and work manual, 6) stakeholder acceptance, 7) consultation and orientation, 8) communication and coordination, 9) resource management, 10) networking, 11) problem solving, and 12) feedback and evaluation.

Keywords: Co-op education, participative management, corporate employers of university graduates

บทคัดย่อ: การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลประเมินสถานภาพ ศักยภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต เพื่อศึกษาองค์ประกอบ เงื่อนไข และคุณลักษณะของตัวชี้วัดความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำเสนอตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีรูปแบบวิธีการอย่างหลากหลาย สามารถนำเสนอผลการศึกษา “ตัวแบบ 12 ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม” ดังนี้ 1) การสนับสนุนของผู้บริหารระดับสูง 2) การมีความรู้ ความเข้าใจในพันธกิจสหกิจศึกษา 3) การจัดโครงสร้างงาน ระบบ & กลไก 4) การจัดการความรู้สหกิจศึกษา 5) แผนกลยุทธ์/คู่มือการปฏิบัติงาน 6) การสร้างการยอมรับ เห็นคุณค่า และประโยชน์ร่วมกัน 7) การปรึกษาหารือ การให้คำแนะนำ การนิเทศ 8) การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน 9) การจัดการทรัพยากร 10) เครือข่ายความร่วมมือ 11) การแก้ไขปัญหา และ 12) การติดตามประเมินผล และการรับรู้ข้อมูลป้อนกลับ

คำสำคัญ: สหกิจศึกษา การบริหารแบบมีส่วนร่วม องค์กรผู้ใช้บัณฑิต

^{1/}สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเนชั่น จ.ลำปาง 52000

^{1/}Office of Graduate Studies, Nation University, Lampang 52000, Thailand

คำนำ

สหกิจศึกษา (cooperative education) เป็นการศึกษาที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับองค์กรผู้ใช้บัณฑิต เป็นระบบการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต หรือการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน สหกิจศึกษาช่วยให้บัณฑิตสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่ยึดหลักทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์กับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นสภาพจริง จากรายงานการประเมินผลสัมฤทธิ์ ของโครงการสหกิจศึกษานำร่องสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา พบว่าองค์กรผู้ใช้บัณฑิตได้ประโยชน์จากโครงการสหกิจศึกษา และเกิดความร่วมมือทางวิชาการ ผลสัมฤทธิ์ ที่สำคัญ คือ บัณฑิตที่ผ่านหลักสูตรสหกิจศึกษามีศักยภาพมากกว่าหลักสูตรการฝึกงาน จึงมีนโยบายที่จะส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยจะใช้กลไกการบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา สมาคมสหกิจศึกษาไทย เครือข่ายเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต

มหาวิทยาลัยเนชั่นในฐานะเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน ตระหนักในความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต และเชื่อมั่นว่าสหกิจศึกษาจะช่วยให้นักศึกษามีประสบการณ์และพัฒนากิจกรรมเพื่อเป็นบัณฑิตคุณภาพ อันพึงประสงค์ จึงได้ดำเนินการจัดหลักสูตรสหกิจศึกษาตามโครงการนำร่องมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2548 - 2549 อย่างต่อเนื่อง กระทั่งปัจจุบันมหาวิทยาลัย พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการผลิตบัณฑิตคุณภาพที่อาศัยกลไกและมาตรการของ “สหกิจศึกษา” ยังมีปัญหา อุปสรรค และเงื่อนไขความสำเร็จของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งยังไม่สามารถครอบคลุมทุกมิติตามเป้าหมายของหลักสูตร ได้แก่ มิตินักศึกษา มิติมหาวิทยาลัย และมิติองค์กรผู้ใช้บัณฑิต ดังนั้นการบริหารระบบสหกิจศึกษาจึงยังคงขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การพัฒนาระบบสหกิจศึกษาจะเกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและ

ยั่งยืน จึงต้องทำการศึกษาวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบเบื้องต้น ตัวชี้วัด และปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาเรื่อง “การพัฒนาตัวแบบ (model) ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม” ที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ กล่าวคือ “win win win” ซึ่งผลลัพธ์สุดท้ายของตัวแบบที่ทำการศึกษา จะนำไปกำหนดเป็นแนววิถีปฏิบัติที่ดีสหกิจศึกษา และเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่อง และความยั่งยืนของ “สหกิจศึกษาไทย” ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจข้อมูลและประเมินสถานภาพศักยภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ เงื่อนไข และคุณลักษณะของตัวชี้วัดความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อนำเสนอตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

สหกิจศึกษา หมายความว่า การศึกษาที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับองค์กรผู้ใช้บัณฑิตเป็นระบบการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต หรือการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ที่ยึดหลักทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์กับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นสภาพจริง

องค์กรผู้ใช้บัณฑิต หมายความว่า สถานประกอบการหรือองค์กรธุรกิจ หน่วยงานราชการที่มีความประสงค์สนับสนุนการเรียนการสอนระบบสหกิจศึกษา

สหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม หมายความว่า การดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนระบบสหกิจศึกษาจะเกิดจากการมีส่วนร่วมของทั้งสถาบันอุดมศึกษา องค์กรผู้ใช้บัณฑิต และนักศึกษา

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) กับการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ด้วยรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคณาจารย์ในมหาวิทยาลัย เครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรที่ศึกษาเพื่อตอบคำถามการวิจัย ดังนี้

1. ตัวแปรด้านสถานภาพ ศักยภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต

การกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มีผลต่อความสมบูรณ์ทั้งคุณภาพ และคุณลักษณะที่ตรงตามความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต

2. ตัวแปรด้านองค์ประกอบ เงื่อนไข และคุณลักษณะของปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม

ระบบ และกลไกการควบคุม คุณภาพ ความสำคัญในขั้นตอนของการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา เป็นตัวแปรที่จะมีผลต่อการพัฒนาตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม งานวิจัยนี้ได้จำแนกผู้ให้ข้อมูลออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่

1. กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาในเครือข่ายอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน 15 สถาบัน
2. กลุ่มนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน
3. กลุ่มองค์กรผู้ใช้บัณฑิต

กิจกรรมงานวิจัย แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนตามกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี เอกสารวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย ข้อมูลจากทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อสำรวจข้อมูลและประเมินสถานภาพ ศักยภาพ และความ

พร้อมในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา นักศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต ด้วยเครื่องมือแบบสอบถามตามข้อตกลง (TOR) ที่คณะกรรมการส่งเสริมสหกิจศึกษากำหนดโดยแบ่งประชากรเป็น 3 กลุ่ม ในการนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น 353 คน จำแนกข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ และนำผลการวิเคราะห์มาอภิปรายผลลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (check list) ด้วยวิธีการแจกแจงความถี่ (frequency) และหาค่าร้อยละ (percentage) นำเสนอรูปแบบกราฟแท่งประกอบความเรียง

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) โดยใช้เครื่องมือแบบคำโครงการสัมภาษณ์จากข้อมูลการทบทวนวรรณกรรม และผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม เพื่อศึกษาองค์ประกอบ เงื่อนไข และคุณลักษณะของตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งกลุ่มประชากรเป็น 2 กลุ่ม ตามความต้องการสำรวจ คือ 1) กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบนโดยมีผู้ให้ข้อมูลคำสัมภาษณ์ที่กำหนดเป็นประชากรตัวอย่างของสถาบันเครือข่าย จำนวน 19 คน และ 2) กลุ่มองค์กรผู้ใช้บัณฑิตที่ดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษา จำนวน 5 คน นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกและจัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบ (typology and taxonomy)

ขั้นตอนที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสนทนากลุ่ม (group meeting/focus group discussion) หลังจากการสังเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ดำเนินการ “ทดสอบตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม” โดยใช้เครื่องมือการรับฟังความคิดเห็นด้วยวิธีระดมความคิดเห็นจากการประชุม คณะทำงานเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน จำนวน 23 คน เพื่อการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลในเชิงเนื้อหา (content analysis) ในประเด็นองค์ประกอบเงื่อนไข ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ ได้ร่างตัวแบบองค์ประกอบ เงื่อนไข ตัวชี้วัดความสำเร็จสหกิจศึกษา และปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม จากนั้นหาข้อสรุปโดยวิธีการอุปนัย

ได้ “ร่างตัวแบบ 12 ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม”

ขั้นตอนที่ 5 การตรวจทานข้อมูล (verification) โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ การดำเนินงานสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 3 คน ประกอบด้วย ดร.ณชติพงษ์ อุทอง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตธัญบุรี อาจารย์สำรวย เหลือล้ำ มหาวิทยาลัย ศรีปทุม และคุณวิเชียร เชิดชูตระกูลทอง รองประธาน สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำข้อคิดเห็น ดังกล่าว มาสรุปผลการสังเคราะห์สุดท้ายตรวจสอบข้อมูล และสิ่งที่ค้นพบแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อเป็น แนวทางยืนยันความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของข้อมูลและสิ่งที่ค้นพบ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน และเครื่องมือ สำหรับการวิจัยจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ระบบสหกิจศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาเชิงปริมาณสอบถามหลักการ เจริญนโยบายและการบริหารงานเกี่ยวกับสถานภาพของ สถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน พบว่า มีสถาบันที่ ดำเนินการจัดการเรียนการสอนสหกิจศึกษา จำนวน 8 สถาบัน และสถาบันที่ยังไม่ได้ดำเนินการ จำนวน 7 สถาบัน รวมทั้งสิ้น จำนวน 15 สถาบัน 65 หลักสูตร นักศึกษาสหกิจศึกษา จำนวน 1,874 คน และจำนวน องค์กรผู้ใช้บัณฑิตที่สนับสนุนสหกิจศึกษา จำนวน 947 แห่ง (สถานภาพปีการศึกษา 2553) ยกเว้น วิทยาลัย ชุมชนแพร์ และวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ที่มี หลักเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติ สำหรับการบริหาร หลักสูตรของวิทยาลัยชุมชน และผลการศึกษาดัชนีภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษาสหกิจศึกษา ดังนี้

จุดแข็ง (strength)

1. ผู้บริหารระดับสูงของสถาบันอุดมศึกษามี นโยบายชัดเจน
2. มีการจัดองค์การรับผิดชอบสหกิจศึกษา

จุดอ่อน (weakness)

1. ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจใน หลักการสหกิจศึกษา
2. องค์กรผู้ใช้บัณฑิตยังไม่ให้ความสำคัญกับ การมอบหมายให้พนักงานทำหน้าที่ที่เลี้ยงการไม่ให้ ค่าตอบแทน และสวัสดิการที่จำเป็นแก่นักศึกษา

โอกาส (opportunity)

1. นโยบายส่งเสริมสนับสนุนสหกิจศึกษาจาก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสมาคม สหกิจศึกษาไทย
2. แผนการส่งเสริมสนับสนุนจากเครือข่ายเพื่อการ พัฒนสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน
3. นโยบายส่งเสริมสนับสนุนสหกิจศึกษาของ สมาคมหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ และสภาอุตสาหกรรม จังหวัดเชียงใหม่

ภาวะคุกคาม (threat)

1. ขาดการเชื่อมโยงในระดับนโยบายสู่การ ปฏิบัติระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ส่วนราชการ กับองค์กร ผู้ใช้บัณฑิต
  2. องค์กรผู้ใช้บัณฑิตไม่เห็นประโยชน์ของ สหกิจศึกษา และมองว่าสหกิจศึกษาเป็นภาระที่เพิ่มขึ้น รวมทั้ง มีขั้นตอนและความยุ่งยากในการบริหารจัดการ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจาก การสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ผลการศึกษาด้าน องค์กรประกอบ เงื่อนไข และคุณลักษณะของตัวชี้วัด ความสำเร็จสหกิจศึกษาสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็น ตัวแบบ (model) แสดงองค์ประกอบ ดังนี้ เรียกว่า “Co – op POKS Model” ดังภาพที่ 1

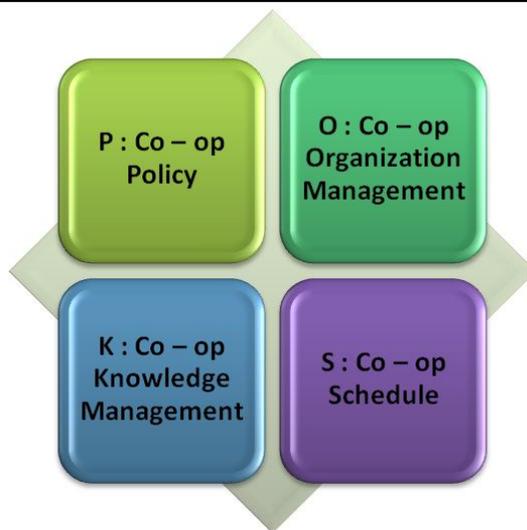

Figure 1 Show features co-op POKS model

1. นโยบายด้านสหกิจศึกษา (P : co-op policy) องค์ประกอบสำคัญของสหกิจศึกษาต้องเริ่มที่ผู้กำหนดนโยบาย (policy formulation) และจัดทำแผนกลยุทธ์สหกิจศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา วิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT analysis) ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถาบัน มีแผนงาน/โครงการรองรับอย่างชัดเจน
เงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

1.1 สถาบันอุดมศึกษามอบหมายผู้บริหารระดับสูงในตำแหน่งรองอธิการบดีหรือเทียบเท่า และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต มอบหมายให้ผู้บริหารระดับผู้อำนวยการฝ่ายทรัพยากรบุคคลรับผิดชอบงานสหกิจศึกษา

1.2 สถาบันอุดมศึกษาแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาและ/หรืออาจารย์นิเทศการปฏิบัติงานของนักศึกษาสหกิจศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิตมอบหมายพนักงานให้เป็นพนักงานที่เลี้ยงและ/หรือพนักงานผู้นิเทศ

1.3 องค์กรผู้ใช้บัณฑิตสำรวจตำแหน่งงานที่มีความเหมาะสมสำหรับนักศึกษา กำหนดคุณสมบัติที่ตรงความรู้กับตำแหน่งงาน มีกระบวนการคัดเลือกนักศึกษา และมอบภาระงานให้นักศึกษาปฏิบัติ

1.4 องค์กรผู้ใช้บัณฑิตจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี แผนงาน งบประมาณ รวมถึง การศึกษาความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญา หลักคิด แนวทางการดำเนินงานสหกิจศึกษา และสิทธิประโยชน์ทางภาษี

2. การจัดองค์การบริหารสหกิจศึกษา (O : co-op organization management) จัดตั้งองค์การบริหารสหกิจศึกษา เรียกว่า “คณะกรรมการส่งเสริมสหกิจศึกษา” เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม
เงื่อนไขความสำเร็จ

การจัดองค์การบริหารสหกิจศึกษารูปแบบ “คณะกรรมการไตรภาคี” ได้แก่ สถาบันอุดมศึกษา องค์กรผู้ใช้บัณฑิต และผู้แทนนักศึกษา/องค์กรนักศึกษา เพื่อเป็นกลไกการบริหารจัดการสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม

3. การจัดการความรู้สหกิจศึกษา (K : co-op knowledge management) การจัดการความรู้สหกิจศึกษาและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษารูปแบบสหกิจศึกษา
เงื่อนไขความสำเร็จ

ต้องดำเนินการจัดการความรู้สหกิจศึกษา (co – op KM) ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญา แนวคิดพื้นฐาน มาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษาสหกิจศึกษา

4. การจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา (S: co-op schedule) จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน

สหกิจศึกษา คือ การจัดการความรู้สหกิจศึกษา (co-op KM) อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นกรอบวิธีปฏิบัติที่ดี (good practice) ระบบกลไก ขั้นตอน วิธีการดำเนินงาน และการประเมินผล

คุณลักษณะของตัวชี้วัดความสำเร็จสหกิจศึกษา การวิจัยพบว่าปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วมสามารถวัดความสำเร็จได้ด้วยตัวชี้วัด

1. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาสหกิจศึกษา
2. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนหลักสูตร/สาขาวิชาที่ดำเนินการสหกิจศึกษา
3. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนองค์กรผู้ใช้บัณฑิตที่เข้าร่วมสหกิจศึกษา
4. ร้อยละของการมีงานทำของนักศึกษาสหกิจศึกษาหลังสำเร็จการศึกษา
5. ร้อยละของคุณภาพนักศึกษาสหกิจศึกษาตามคุณลักษณะบัณฑิตอันพึงประสงค์

6. ระดับความพึงพอใจขององค์กรผู้ใช้บัณฑิตที่มีต่อผลงานนักศึกษาสหกิจศึกษา

7. ระดับความพึงพอใจที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาสหกิจศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่ม และการตรวจทานงานวิจัย ได้ผลการศึกษาตัวแบบสำหรับการบริหารจัดการศึกษา ระบบสหกิจศึกษาโดยผู้วิจัยนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพ ศักยภาพ ความพร้อม องค์กรประกอบ เงื่อนไข และตัวชี้วัดความสำเร็จมาสังเคราะห์เพื่อเสนอตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม เรียกว่า “ตัวแบบ 12 ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม” และ นำไปทดสอบผลการวิจัยโดยนำไปทดลองบริหารจัดการในมหาวิทยาลัยเนชั่น มหาวิทยาลัยพายัพ และมหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ผลทำให้สหกิจศึกษาของทั้ง 3 สถาบันมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

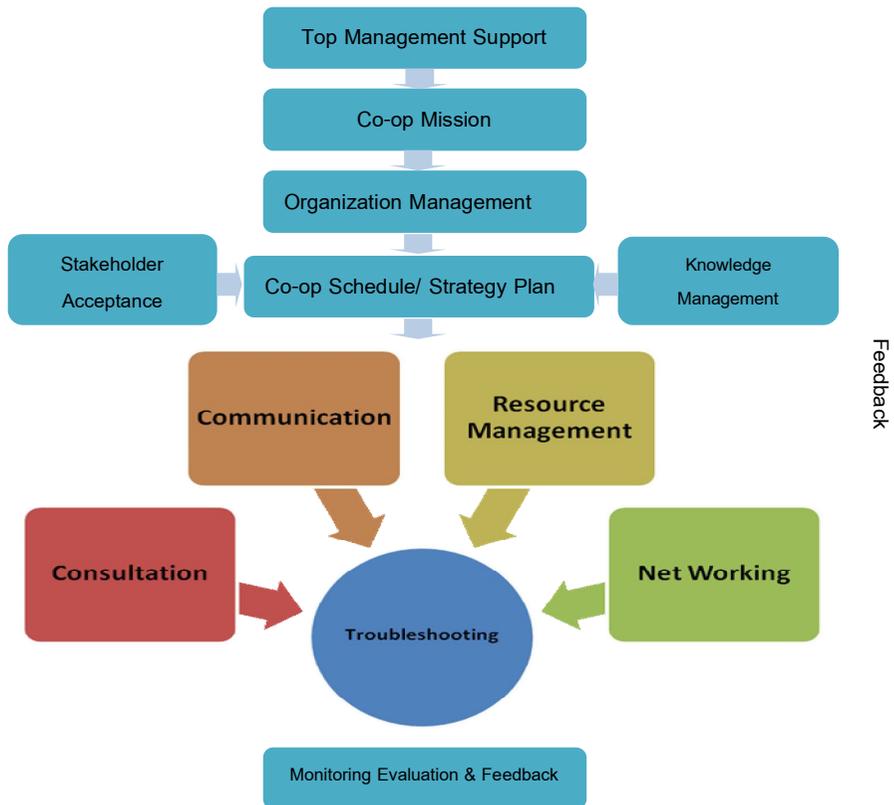

Figure 2 Show the 12 success factors of cooperative education participation

การอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์สถานภาพ ศักยภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา นักศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต เพื่อแสวงหาคำประกอบ เงื่อนไข และคุณลักษณะของตัวชี้วัดความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตรวจสอบ ซึ่งผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์ เป็นตัวแบบสำหรับการบริหารจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เรียกว่า “**ตัวแบบ 12 ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม**” ดังนี้

1. ข้อค้นพบสรุปผลการวิจัยที่ผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์สถานภาพ ศักยภาพ และความพร้อมในการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา นักศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิตมีความสอดคล้องกันทั้งกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ และผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ข้อค้นพบจากการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพ ศักยภาพ ความพร้อม องค์กรประกอบ เงื่อนไข และตัวชี้วัดความสำเร็จ เรียกว่า “co – op POKS model” และผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เพื่อเสนอตัวแบบปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วมตามความสอดคล้องในความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม และการตรวจทานงานวิจัย เรียกว่า “**ตัวแบบ 12 ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม**” ดังนี้

1. การสนับสนุนของผู้บริหารระดับสูง (top management support)

สหกิจศึกษาเป็นการจัดการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต (work based learning) หรือการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน (work integrated learning : WIL) ที่ยึดหลักทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์ (experiential learning) กับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นสภาพจริง (authentic learning) การพัฒนาอุดมศึกษาไทยให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต เพื่อให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ดังนั้น การสนับสนุน

อย่างต่อเนื่องของผู้บริหารระดับสูงจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จของสหกิจศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของพินโตและสเลวิน (ปรกรณ์, 2542)

2. ความรู้ ความเข้าใจในพันธกิจสหกิจศึกษา (co-op mission)

สหกิจศึกษาแบบมีส่วนร่วม ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญา แนวคิดพื้นฐาน พันธกิจ จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ และแนวทางการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดของพินโตและสเลวิน ว่า “ในการจัดการโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ ทีมงาน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการบริหารโครงการ จะต้องทำความเข้าใจจุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ตลอดจนแนวทางการดำเนินงานของโครงการ ให้ชัดเจน” (ปรกรณ์, 2542) สอดคล้องกับการวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และผลสัมฤทธิ์ สหกิจศึกษาไทยของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สุเมธ, 2551) อีกทั้งสอดคล้องผลการวิเคราะห์ข้อค้นพบจากการสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

3. โครงสร้างงาน ระบบ & กลไก (organization management)

คณะกรรมการส่งเสริมสหกิจศึกษา ทำหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมสำหรับการบริหารจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษา รูปแบบ “คณะกรรมการไตรภาคี” โดยอาศัยเทคนิคการจำแนกโครงสร้างงาน (ปรกรณ์, 2542) การแบ่งงานตามโครงสร้างการดำเนินงานอย่างเป็นระบบตามกลยุทธ์มาตรฐานการดำเนินงานสหกิจศึกษาไทยที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ได้กำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการสหกิจศึกษา สอดคล้องรายงานวิจัยของนिरนุช (2547) และข้อเสนอแนะจากการตรวจทานผลการวิจัยของณัชติพงษ์ อุทอง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตธัญบุรี

4. การจัดการความรู้สหกิจศึกษา (knowledge management)

การจัดการความรู้สหกิจศึกษาตามกรอบแนวปฏิบัติที่จำเป็น เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญา แนวคิดพื้นฐาน วิธีการ และ

ขั้นตอนกระบวนการงาน สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ ณรงค์ ชวสินธุ์ และบัณฑิต พิทักษ์วงศ์ มหาวิทยาลัยนอร์ท เชียงใหม่ และเพ็ญทิพา วรอาคม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

5. แผนกลยุทธ์/ คู่มือการปฏิบัติงาน (co-op schedule/ strategy plan)

การจัดทำแผนกลยุทธ์สหกิจศึกษา คู่มือการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา โดยอาศัยการจัดการความรู้ (Knowledge Management) อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นกรอบการดำเนินงาน ตามวิถีปฏิบัติที่ดี สอดคล้องกับการสัมภาษณ์ เรืองเดช วงศ์หล้า มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ภาพรวมการสนทนากลุ่ม และการตรวจทานงานวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ เชิดชูตระกูลทอง สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ สාරวย เหลือล้ำ มหาวิทยาลัยศรีปทุม และณัฏติพงษ์ อุทอง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตธัญบุรี

6. การสร้างการยอมรับ เห็นคุณค่า และเห็นประโยชน์ร่วมกัน (stakeholder acceptance)

การสร้างการยอมรับ เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ร่วมกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอน รูปแบบสหกิจศึกษาสอดคล้องแนวคิดของฟินโตและสเลวิน (ปกรณ, 2542) ทั้งสถาบันอุดมศึกษา องค์กรผู้ใช้บัณฑิต และนักศึกษา เรียกว่า win win win co-op เพื่อร่วมกันพัฒนาสมรรถนะบัณฑิตไทยให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของประเทศในระดับสากล (สุเมธ, 2551; วิจารย์, 2556) สอดคล้องกับความคิดเห็นการสนทนากลุ่มของศิริพร ตันติพงษ์ สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่

7. การปรึกษาหารือ การให้คำแนะนำ การนิเทศ (consultation)

การจัดการศึกษาสหกิจศึกษาทุกฝ่ายคาดหวังประโยชน์ร่วมกัน การให้คำแนะนำ เรียนรู้แนวปฏิบัติที่ดี และการนิเทศนักศึกษาสหกิจศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญ สอดคล้องกับ สมเกียรติ วงษ์พานิช มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เสาวณี ไจรกิจย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่ และเพ็ญทิพา วรอาคม มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

8. การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน (communication)

สหกิจศึกษา เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมแบบไตรภาคี ดังนั้น ระบบติดต่อสื่อสาร และกลไกการประสานงาน เป็นปัจจัยที่ผู้รับผิดชอบบริหารงานสหกิจศึกษาต้องให้ความสำคัญ เพื่อการบรรลุสัมฤทธิ์ ผลของความสำเร็จสอดคล้องแนวคิดของฟินโตและสเลวิน (ปกรณ, 2542)

9. การจัดการทรัพยากร (resource management)

การจัดการทรัพยากรที่จำเป็น เช่น ทรัพยากรบุคคล งบประมาณ เวลา และวัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสมกับการสร้างแรงจูงใจในงาน สอดคล้องกับงานวิจัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (เนิร์นช, 2547) ว่า “การพัฒนาโครงการสหกิจศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่ายและการสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอ โดยหน่วยงานกลางด้านสหกิจศึกษาควรมีบทบาทในด้านการประสานงาน” และสอดคล้องกับภาพรวมความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม และการตรวจทานงานวิจัย

10. เครือข่ายความร่วมมือ (net working)

การขยายเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรผู้ใช้บัณฑิต ขยายฐานความรู้ ความเข้าใจสหกิจศึกษาให้เพิ่มขึ้น เพื่อการบรรลุความสำเร็จสอดคล้องตามแนวคิด “ทฤษฎีการบริหารแบบมีส่วนร่วม” (สุเทพ, 2548) และความคิดของ กชพร ศิริโกศลเจริญ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และชติพงษ์ จิโนสุวัตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏล้านนา ที่ว่า “ปัจจัยความสำเร็จสหกิจศึกษาขึ้นอยู่กับเพิ่มขึ้นขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต” จากการสนทนากลุ่ม

11. การแก้ไขปัญหา และอุปสรรคที่เห็นใจความหมาย (troubleshooting)

“สหกิจศึกษา” มีปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้เสมออาจคาดหมายล่วงหน้าได้ (unforeseen trouble) สอดคล้องแนวคิดเพ็ญทิพา วรอาคม มหาวิทยาลัย แม่ฟ้าหลวง เจนศิริ จันทรศิริ มหาวิทยาลัยพายัพ ผู้รับผิดชอบ ต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาไว้ล่วงหน้า (foresee) กับทักษะในเชิงป้องกัน (forestall)

ปัญหาและอุปสรรค สอดคล้องแนวคิดของฟินโตและสเลวิน (ปกรณ, 2542)

12. การติดตาม การประเมินผล และการรับรู้ข้อมูลป้อนกลับ (monitoring evaluation & feedback)

การติดตาม การประเมินผล และการรับรู้ข้อมูลป้อนกลับ คือ กระบวนการควบคุมคุณภาพ เพื่อสร้างความสำเร็จสอดคล้องการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ความคิดจากการสนทนากลุ่มของกชพร ศิริโภคเจริญ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และสอดคล้องแนวคิดของฟินโตและสเลวิน (ปกรณ, 2542)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายส่งเสริมการพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคเหนือตอนบน และสนับสนุนการตีพิมพ์เผยแพร่จากเครือข่ายบริหารการวิจัยภาคเหนือตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กัณทิมา ศิริจีระชัย. 2552. การพัฒนาสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา. เอกสารประกอบการบรรยาย โครงการสหกิจศึกษาและพัฒนาอาชีพ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, นครราชสีมา.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2552. คู่มือการขอรับสิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับสถานประกอบการจากการดำเนินงานสหกิจศึกษา. บริษัท ยูเนี่ยนอุลตราไวโอเล็ต จำกัด, กรุงเทพฯ.

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. 2550. คู่มือสหกิจศึกษา, ปทุมธานี.

คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรและจัดทำชุดฝึกอบรมสหกิจศึกษา. 2552. ประมวลสาระชุดฝึกอบรมสหกิจศึกษา สมาคมสหกิจศึกษาไทย. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและสมาคมสหกิจศึกษาไทย, กรุงเทพฯ.

นිරนุช ภาชนะทิพย์. 2547. การติดตามผลการเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาของนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. รายงานการวิจัย : กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน, กรุงเทพฯ.

ปกรณ ปรียากกร. 2542. การบริหารโครงการ : แนวคิดและแนวทางในการสร้างความสำเร็จ. คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.

วิจารณ์ พานิช. 2556. ทศวรรษเพื่อการพัฒนากระบวนการรับใช้สังคม. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต 1(1): 1-7.

สุเทพ เชาวลิต. 2548. การบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management). โครงการส่งเสริมตำราวิชาการและเอกสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. สำนักพิมพ์เสมาธรรม, กรุงเทพฯ.

สุเมธ แยมุ่น. 2551. แผนการดำเนินงานส่งเสริมสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2555. สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. บริษัท แปลนพรินท์ติ้ง จำกัด, กรุงเทพฯ.

Turner, S. 2006. Tools for Success: A Manager's Guide. McGraw-Hill Company, Singapore.

Dusseldorp, D.B. and W.M. Van. 1981. Participation in planned development influenced by governments of developing countries at local level in rural areas. Department of Rural Sociology in the (Iub-) Tropics, Agricultural University Wageningen, the Netherlands.